

Landsbygds- och
infrastrukturdepartementet
Finansdepartementet
Övervakningskommittén

Strukturfondspartnerskapet Övre Norrland förslag till ändringar i SFS 2022:268

Regeringen fastställde valutakursen vid stöd från EU:s struktur och investeringsfonder den 7 april 2022, enligt SFS 2022:268.

Förvaltningsmyndigheten ska beräkna den finansiella ramen för ett operativt program samt åtgärder med en kurs på 9 kronor och 30 öre¹. Eftersom Sverige har en rörlig valuta som fluktuerar mot bland annat euron, påverkas kursen av valutafluktuationer. Valutafluktuationer innebär förändringar i värdet på en valuta i förhållande till en annan valuta. Dessa förändringar kan vara antingen positiva eller negativa och påverkar i hög grad hur mycket man får eller spenderar vid växling mellan olika valutor. Värdet på den svenska kronan har stadigt försvagats; den senaste gången värdet låg under 9,30 var i februari 2016, övre åtta år sedan.

Med tanke på dagens utmaningar, inklusive den gröna omställningen, glesbygdsproblematiken, stora omställningar inom industrin och en åldrande befolkning, presenterar Strukturfondspartnerskapet Övre Norrland följande förslag till ändringar i SFS 2022:268:

- **Övre Norrland önskar att regeringen ändrar i förordningen SFS 2022:268 och att den beräknade kronkursen ska vara 11 kronor och 42 öre.**
- **De medel som den svenska staten har erhållit från EU-kommissionen ska återföras till finansieringsramverket för Regionalt Strukturfondsprogram Övre Norrland 2021–2027 samt ESF+ Regional handlingsplan för Övre Norrland 2021–2027.**

Behovet i Övre Norrland är stort, det följande är exempel på insatser som behöver åtgärdas:

- Övre Norrland har behov att kompetensförsörjning och inflyttning från övriga delar av Sverige och Europa samt andra länder för att klara av omställningen
- Behov av infrastrukturinvesteringar i Övre Norrland
- Kollektivtrafiken är en del av samhällsservicen och den regionala attraktiviteten.

¹ SFS 2022:268

- Likvärdig bredbandsutbyggnad
- Stora utmaningar för kommunerna att investera i infrastruktur och samhällsservice. Uppskattningsvis behövs 100 000 nya invånare de närmaste åren för att möta de stora industrisatsningarnas behov av arbetskraft samt offentliga sektorns behov
- Förbättra de små och medelstora företagens hållbara tillväxt och konkurrenskraft
- Väl fungerande kompetensförsörjning i Övre Norrland

Bakgrund

Genom att Sverige införde en fast växelkurs för de operativa programmen till 9 kronor och 30 öre², beräknades finansieringsplanen i Regionalt Strukturfondsprogram Övre Norrland 2021–2027³ med en kurs på 9,30 kr. Finansieringsramen för det operativa programmet är 196 319 688,00 euro eller i svenska kronor 1 825 773 098 kr. Eftersom valutans värde har försvagats och värdet på kronan har jämförts med euron, har det lägsta värdet för kronan varit 9,969 kr i januari 2021 och det högsta värdet varit 11,841 kr. Det genomsnittliga värdet för kronan har varit 11,42 kronor under åren 2023 till 2024. Tendensen hittills under 2023 har varit att kronan har försvagats gentemot euron.

Konsekvensen av valutaförsvagningen blir att när svenska staten begär medel från EU-kommissionen, betalas det enligt den månatliga eurokursen som fastställs i Bryssel⁴ mot det genomsnittliga månadsvärdet på marknaden för kronan.

För att ytterligare klargöra detta exempel, när svenska staten begär medel från EU-kommissionen. Om vi antar att euron/svenska kronor handlas till 11,841 kronor betyder det att varje 1 € = 11,841 kronor. Med andra ord är euron starkare än den svenska kronan, eller sett från andra hållet, behövs fler svenska kronor för att köpa euro. Om vi betraktar förändringen över tiden och beräknar det genomsnittliga värdet på kronan till 11,42 kronor, borde Regionalt Strukturfondsprogram Övre Norrland 2022–2027 ha en finansieringsplan på 1 825 773 098 euro, motsvarande 2 242 572 066 kronor. En differens på 416 798 968 kr ((med en kronkurs på 9,3 kronor) 1 825 773 098 euro minus (det genomsnittliga värdet på kronan 11,42 kronor)), som borde tillfalla Regionalt Strukturfondsprogram Övre Norrland 2022–2027 för att möjliggöra investeringar för framtiden. Övre Norrland föreslår följande förändringar i SFS 2022:268:

² SFS 2022:268

³ <https://tillvaxtverket.se/tillvaxtverket/sokfinansiering/omvaraolikastod/eufinansieratstod/regionalfonden/ovrenorrland.1733.html>

⁴ [h \[https://commission.europa.eu/funding-tenders/procedures-guidelines-tenders/information-contractors-and-beneficiaries/exchange-rate-infoeuro_sv\]\(https://commission.europa.eu/funding-tenders/procedures-guidelines-tenders/information-contractors-and-beneficiaries/exchange-rate-infoeuro_sv\)](https://commission.europa.eu/funding-tenders/procedures-guidelines-tenders/information-contractors-and-beneficiaries/exchange-rate-infoeuro_sv)

Övre Norrland vill att regeringen ändrar i förordningen SFS 2022:268 och att den beräknade kronkursen ska vara 11 kronor och 42 öre.

De medel som svenska staten har begärt från EU-kommissionen bör återföras till finansieringsramverket för Regionalt Strukturfondsprogram Övre Norrland 2021–2027 och ESF+ Handlingsplan Övre Norrland 2021–2027.

Behoven av insatser i Övre Norrland är stort

Övre Norrland har intagit en ledande position i den gröna omställningen genom flera stora och parallella investeringar inom den tunga industrin. Det handlar om investeringar på över 1100 miljarder kronor som har prognostiserats för de kommande åren i Norrbottens och Västerbottens län.

Den gröna omställningen är både en utmaning och en möjlighet. Utmaningen ligger i att bryta gamla mönster, normer och strukturer som hindrar oss från att nå en hållbar utveckling. Samtidigt är det en möjlighet eftersom det öppnar upp för nya sätt att skapa värden, välfärd och välmående för människor.

Ett attraktivt Övre Norrland är mer än bara industriella strukturer, det är centralt att utveckla ett samhälle där kommersiella aspekter förenas med de offentliga aktörernas och civilsamhällets drivkrafter. Länen måste sträva mot att bli smarta samhällen. Ett smart samhälle kombinerar kommersiella, offentliga och civilsamhällets intressen för att öka regionens totala attraktionskraft, både för de som redan är etablerade här och för dem som väljer att investera eller flytta hit och bidra till länets fortsatta tillväxt.

Övre Norrland måste bli bättre på att erbjuda attraktiva utbildningar, intressanta jobb, en stimulerande fritid och ett mer jämställt län, där människor vill bygga sin framtid. Det utgör ett viktigt, sammanhållande kitt för samhället när länets invånare upplever social gemenskap, kan utvecklas och beröras samt känner delaktighet och samhörighet. Män och kvinnor med olika bakgrunder och åldrar ska ha samma möjligheter till eget skapande, idrottande och en rik fritid. Den kulturella infrastrukturen i Övre Norrland behöver stärkas, både den fysiska och den digitala.

Övre Norrland har behov att kompetensförsörjning och inflyttning från övriga delar av Sverige och Europa samt andra länder för att klara av omställningen

Enligt en studie som Luleå tekniska universitet genomförde 2019, alltså före den gröna omställningen och dess behov, var kompetensbehovet i exempelvis i Norrbotten på 51 000 nyanställningar fram till och med år 2030. Orsaken till dessa behov är de stora pensionsavgångar som hela Övre Norrland står inför. Även kommunerna och regionerna upplever ökat tryck på sina verksamheter med behov av sjukvård, kollektivtrafik, samhällsbyggnad och socialtjänst.

Med den gröna omställningen förväntas behoven öka ytterligare. Det finns beräkningar som visar att Norrbotten och Västerbotten behöver cirka 100 000 nya

invånare de närmaste åren för att klara av omställningen och samhällsomvandlingen. Det kommer att uppstå konkurrens om arbetskraften där nyetablerade företag kan erbjuda högre lönenivåer än kommunerna, vilket ytterligare försvårar rekryteringen för den offentliga sektorn, inklusive sjukvården och mikroföretag som behöver anställa personal.

Övre Norrland skiljer sig från andra delar av landet genom att det råder brist på arbetskraft och arbetslösheten är följaktligen lägre än riksgenomsnittet. Sverige har stora möjligheter att ligga långt framme i omställningen till grön produktion, men för att klara det krävs ett massivt kompetensskifte de kommande åren. Många anställda måste rekryteras från andra länder då kompetensen inte alltid finns tillgänglig i Sverige. Här är det viktigt att universitet utbildar arbetskraft som matchar de arbetstillfällen som finns och att relevanta yrkesutbildningar är tillgängliga. Det måste också finnas möjlighet till omställning för anställda senare i livet för att få en bättre matchning på arbetsmarknaden. I dag lämnar matchningen på den svenska arbetsmarknaden mycket att önska.

Länets utbud av utbildningar behöver öka men även breddas för att möta arbetsmarknadens behov av kompetens, och det är viktigt att utbildningarna attraherar både kvinnor och män, särskilt inom branscher med sned könsfördelning. Övre Norrland har behov av att investera i goda utbildningsmiljöer för grupper med bristfällig eller avbruten utbildning och att verka för tidiga kompetenskartläggningar, svenska från dag ett, tydliga krav på individen, utbildningsplikt, validering och snabbspår till bristyrken.

Behov av infrastrukturinvesteringar i Övre Norrland, exempel på behoven som finns i Övre Norrland

Övre Norrlands geografiska läge i det arktiska Europa, med landsgränser mot både Finland och Norge, gör att förbindelserna mellan länderna inom alla transportslag och riktningar är avgörande för den fortsatta utvecklingen inom den gröna omställningen. Länets vägnät nyttjas av både tung trafik och gående. De långa avstånden och restiderna utgör en utmaning för tillgängligheten och ställer höga krav på effektiv användning av olika transportslag för både person- och varutransporter. Väl fungerande gods- och persontransporter kräver ökad tillgänglighet och ett sammanhängande, hållbart transportsystem.

Tillgängligheten är viktig för den gröna omställningen och samhällsutvecklingen. Cirka 60 procent av Övre Norrlands befolkning bor längs kusten. Förutsättningarna för att bo, leva och verka skilja sig åt mellan olika delar av länet, men i sin helhet präglas regionen av långa avstånd och restider till samhällsservice, utbildning och arbete. Tillgänglighet i ett hållbart samhälle innebär också tillgänglighet för hållbar landsbygd. Detta ställer krav på en robust infrastruktur året runt, för både gods- och persontransporter, med kollektivtrafik och ibland med egen bil. I större tätorter och på landsbygden är det viktigt med samordnad trafik- och stadsplanering för ökad gång-, cykel- och kollektivtrafik.

Minskade restider är en viktig förutsättning för samhällsutvecklingen, förbättrade pendlingsmöjligheter, kompetensförsörjning och kulturutbyte. Det är också en förutsättning för större arbetsmarknadsregioner som ger Övre Norrland en tillgång till en bredare arbetsmarknad. Utvecklingen av järnvägsinfrastrukturen och en utbyggd järnväg längs Norrlandskusten innebär betydande restidvinster med positiva effekter även i anslutande områden.

För tillgängligheten till Övre Norrland, övriga landet och till omvärlden är flyget ett viktigt transportmedel. Alternativa färdmedel, med motsvarande tidsvinster som flyget erbjuder, saknas, vilket påverkar förutsättningarna för regionens krav på snabba och flexibla transportmedel. Övre Norrland behöver investera i att skapa effektiva transporter för att möta efterfrågan på tillgänglighet.

Investera i ett dubbelspår på malmbanan.

Övre Norrlands transportintensiva näringsliv är beroende av en robust och kapacitetsstark infrastruktur. Olika transportlösningar ska komplettera och stärka varandra i hela produktions- och logistikkedjan med goda möjligheter till omlastning mellan transportslagen, genom väl fungerande noder. För att tillgodose dagens och framtidens behov av gods- och persontransporter och bidra till en hållbar utveckling är Malmbanan tillsammans med Ofotbanan en pulsåder för den svenska industrin och även för den gröna omställningen och för Sverige.

Övre Norrland står nu inför en kritisk situation på Malmbanan där LKAB menar att det är nödvändigt att utreda möjligheterna att stoppa eller begränsa persontågstrafiken under en tioårsperiod för att kunna lösa problemen med godstransporterna. Samtidigt är det känt att Övre Norrlands befolkning behöver växa under samma period för att klara kompetensförsörjningen. Goda tågförbindelser bidrar till att attrahera den arbetskraft som behövs för den gröna omställningen. Övre Norrland behöver investera i ett dubbelspår på Malmbanan.

Färdigställande av hela Norrbotniabanan.

Norrbotniabanan har en central roll för näringslivet och tillväxten i regionen, samt för den gröna omställningen. Kuststräckan Umeå-Luleå är en av landets mest tätbefolkade regioner och saknar för närvarande en järnvägsförbindelse. Det är ingen glesbygd utan hem för ungefär 330 000 svenskar. Här återfinns landets lägsta arbetslöshet och högsta tillväxt, med allt från universitet till globala företag. Med den gröna omställningen förväntas befolkningen öka ytterligare, och då är det av central betydelse att integrera arbetsmarknadsregionerna mellan olika regioner och kommuner. Norrbotniabanan fyller en lucka i det nuvarande järnvägsnätet och skapar kraftigt ökad gods kapacitet och robusthet. Järnvägssträckan är avgörande för den framtida utvecklingen, och det är viktigt att färdigställandet snabbas på.

Likvärdig bredbandsutbyggnad

Hela samhället är inne i en digital transformation som omfattar allt från offentlig service, näringsliv och den enskilda. De delar av Sverige som inte ges förutsättningar att genomföra transformationen kommer förlora utvecklingsmöjligheter.

Bredband och konnektivitet behövs i hela regionen för att alla ska kunna ta del av digitaliseringens möjligheter. Behovet är stort och marknadskrafterna är inte intresserade av att investera i extrem glesbygd, där finns ingen affär att motivera en dyr investering. För att människor verkligen ska dra nytta av uppsidorna av en uppkopplad värld måste bredbandsutbyggnaden vara likvärdig lokalt, regionalt och nationellt. Vi kan inte riskera att vissa delar hamnar utanför.

Kollektivtrafiken är en del av samhällsservicen och den regionala attraktiviteten.

Den gröna omställningen planeras både i kustkommunerna och i malmfälten, vilket kan leda till en ökad attraktivitet att bo i dessa kommuner samt angränsande kommuner. Detta medför att kollektivtrafiken måste utvecklas och att planeringen av kollektivtrafiken behöver ligga flera år före industrietableringarna.

Planeringen av Norrbotniabanans sträcka Skellefteå–Luleå pågår, och planeringen av trafik och fordon behöver starta upp inom kort. Norrbotniabanan kommer att påverka kollektivtrafikstrukturen längs kusten. Under ett antal år kommer kollektivtrafikstrukturen att behöva anpassas till nya trafikeringlösningar med buss och tåg innan Norrbotniabanan är helt färdigställd till Luleå och kan ge full effekt för trafiksystemet.

Generellt sett kräver trafiken en översyn av linjesträckningar och trafikupplägg för att göra trafiken mer attraktiv både för resenärer och ur finansieringssynpunkter. Finansieringen av kollektivtrafiken diskuteras kontinuerligt, vilket leder till svårigheter att bygga ett långsiktigt hållbart trafiksystem. Inflyttningen av arbetskraft som länet behöver för att klara industriutvecklingen och samhällsomställningen innebär ett behov av en utökad kollektivtrafik. Samtidigt innebär etableringen av kollektivtrafik en utmaning och en finansiell risk, eftersom det görs innan skatteunderlaget finns och utan vetskap om var och när resenärerna kommer.

Stora utmaningar för kommunerna att investera i infrastruktur och samhällsservice. Uppskattningsvis behövs det 100 000 nya invånare de närmaste åren för att möta de stora industrisatsningarnas behov av arbetskraft samt offentliga sektorns behov.

Redan idag är det svårt att få tag i bostäder, och många anställda har redan bosatt sig i tillfälliga boenden. Risken är stor att många anställda hamnar i en situation som beskrivs som ett "fly-in-fly-out samhälle". Konsekvensen blir att allt fler människor bor samlade i temporära bostäder, vilket leder till att kommunerna

inte kommer att få in skatteintäkter. De verkliga intäkterna till kommunerna kommer från skatteintäkter på lön, pensioner och transfereringar för personer som flyttar till och skriver sig i kommunen. Om kostnaderna för verksamheten för dessa nya invånare är lägre än skatteintäkterna uppstår ett överskott till följd av den ökade inflyttningen.

Utmaningen för berörda kommuner är att investeringsutgifterna är stora för att få till stånd de nya etableringarna. Det behöver byggas vägar, gång- och cykelvägar, stickspår till järnväg, infrastruktur i form av vatten och avlopp, belysning, ombyggnad av hamnar samt förskolor och skolor med mera. Enligt kommunallagen ska underskott i ekonomin för ett år återställas under den närmaste treårsperioden, om kommunen inte har medel sparade i resultatutjämningsreserven som kan användas vid en lågkonjunktur, eller om kommunen har en stark finansiell ställning. Lagen tar inte hänsyn till den typ av omställning som görs i de fall en kommun måste växa så snabbt som i berörda kommuner. Både de nya etableringarna och den ökade aktiviteten i näringslivet gör att staten får ökade inkomster både från bolagsskatter och momsinkomster. Inga av dessa inkomster tillfaller dock idag de kommuner som står som värdar för de nya etableringarna.

Förbättra de små och medelstora företagens hållbara tillväxt och konkurrenskraft.

Över 90% av företagen i Övre Norrland tillhör kategorin mikro- och småföretag. Medelstora företag är underrepresenterade. För att möta utmaningen med begränsad kapacitet är det nödvändigt att samspela med det företagsfrämjande systemet och aktörer på andra orter eller regioner. Det innebär att kommuner i glesbygd behöver ta en större roll i att samverka och främja kontakter med täta miljöer längs kusten för att stärka sin kapacitet.

Tillgång till kapital är en förutsättning för att företag ska kunna starta och växa och för att innovativa idéer ska kunna kommersialiseras och bidra till omställningen till en hållbar regional utveckling. Det är därför centralt att tillhandahålla god kapitalförsörjning längst hela värdekedjan och att hänsyn tas till territoriella inomregionala skillnader.

Ett strukturellt hinder för utveckling, i form av brister i marknadens utbud av kapital i Övre Norrland, uppmärksammas av såväl OECD som Europeiska Investeringsbanken. Låga andrahandsvärden på fastigheter och brister på tillgångar medför större osäkerheter för långivare. Skillnader i tillgång på kapital i olika skeden samt skillnader i möjligheter för kvinnor, unga och personer med utländsk bakgrund att få tillgång till kapital, visar på behovet av marknadskompletterande kapitalförsörjningsinsatser i Övre Norrland.

Övre Norrland måste diversifiera sitt näringsliv, stimulera företagare till expansion, innovation och nyetableringar för att därigenom öka tillväxt och

konkurrenskraft, så att företagens omsättning och lönsamhet ökar i befintliga mikro, små- och medelstora företag, att nya företag etableras, att marknadsmässiga nya och vidareutvecklade/innovativa produkter tas fram

En fungerande kapitalförsörjning är avgörande för start och vidareutveckling av företag. Företagens behov av externt kapital ska i första hand tillgodoses på den privata marknaden, men det finns områden med behov av marknadskompletterande finansiering. Insatser ska därför skapa marknadskompletterande insatser i tidiga utvecklingskedan och vid kommersialisering av innovativa affärsidéer.

I regionens glesbygder krävs särskilda insatser som överbryggat utmaningen med låga fastighetsvärden och ofta en låg värdering från banker och andra främjandeaktörer av utvecklingspotentialen i företag som verkar i glesbygd.

Väl fungerande kompetensförsörjning i Övre Norrland.

Många företag har svårigheter att hitta medarbetare. Enligt Svenskt Näringslivs rekryteringsenkät har företag i Norrbotten den största utmaningen att hitta medarbetare. Hela 82 procent av de svarande företagen svarar att de har upplevt det ganska eller mycket svårt att rekrytera.

När stora etableringar görs krävs många nya medarbetare ofta från dag till annan, vilket gör rekryteringen ännu svårare. Om den kommun där arbetsplatsen är belägen ska kunna undvika en så kallad fly in fly out-lösning, där de anställda endast kommer till kommunen för att arbeta men betalar skatt i sin hemkommun, gäller det att bli attraktiv

Systemen för kompetensförsörjning är komplexa med en mängd aktörer som påverkar utvecklingen på lokal, regional och nationell nivå. Skillnaderna gällande högre utbildning mellan kvinnor och män i Övre Norrland är stor. En högre andel kvinnor går vidare till eftergymnasial utbildning. Exempelvis har 38% av kvinnorna i Norrbotten en eftergymnasial utbildning jämfört med 21% av männen.

Genom att geografiskt oberoende främja kompetensförsörjning såväl för spets- och nyckelkompetenser som för grundläggande breddkompetens, ökar möjligheten till att omställning till hållbara affärsmodeller och livslångt lärande matchas mot regionens näringslivsstruktur och arbetsmarknad.

För att möta näringslivets kompetensförsörjningsbehov behövs insatser för att skapa behovsstyrda uppdragsutbildningar genom att företag och organisationer aggregerar sina kompetensbehov. Detta kan exempelvis ske via klusterbildningar eller andra typer av samverkan och nätverk. Utbildningarna kan genomföras av olika typer av intermediära aktörer på lokal och regional nivå.

Rickard Carstedt
Ordförande Strukturfondspartnerskapet Övre Norrland

Carina Sammeli
Vice ordförande Strukturfondspartnerskapet Övre Norrland

UNDERSKRIFTSSIDA

Detta dokument har undertecknats med avancerade elektroniska
underskrifter: